

Lærlingene på dagsordenen i 1930'erne

Lærlingenes forhold under uddannelsen var helt afhængig af, at de voksne svende tog sig af dem. Derfor arbejdede afdelingen på, at lærlingene blev uddannet på de virksomheder, hvor der var et rimeligt forhold i antallet af svende og lærlinge. Politimesteren i Roskilde havde tilsyn med lærlingene, og det skete en sjælden gang at han greb ind, og en gang lukkede han for tilgangen af lærlinge hos Ford.

Det skal understreges, at lærlingeproblemet ikke var noget specielt Roskildeproblem, og at Forbundet arbejdede på en landsdækkende løsning. Lokalt blev afdelingen ved med at pege på de arbejdspladser, hvor der var problemer. Da det åbenbart ikke var nok, begyndte afdelingen i 1934 at skrive om problemerne i aviserne, og samtidig henstillede man til forældre og værger, at de skulle henvende sig i afdelingen, inden man indgik en læreaftale. Problemerne forsvandt ikke, og i februar blev 4 værksteder lukket for lærlinge – og politimesteren blev holdt underrettet. Bestyrelsen besluttede, at man ville undersøge hele området og indsende resultatet til Forbundets lærlingeudvalg.

Det var dog ude på arbejdspladserne, at man mærkede resultaterne af den dårlige uddannelse, og de gamle svende syntes ikke, at de nye svende var gode nok. Der var tilmed en svend, som spurgte, om man kunne nægte at optage en nyuddannet smed i afdelingen, når han havde stået i lære på en landbrugsmaskinfabrik - det kunne man ikke, og det skulle i stedet anmeldes til Forbundets lærlingeudvalg. Topp mente, at man ville blive nødt til at melde næsten alle værksteder i Roskilde til Forbundet, og medlemmerne i afdelingen var enige med deres formand.

1930'erne var en svær tid, og når der skulle forhandles overenskomst blev lønmodtagerne mødt med et krav om lønnedgang. Det skete også i 1934 – og der blev ikke opnået enighed. Forligsmanden kom igen med et forslag, og det blev igen drøftet i afdelingen i Roskilde, og man mente – ikke overraskende – at det ikke var godt nok. Men forslaget blev alligevel vedtaget – både i Roskilde og på landsplan.

Arbejdsgiverne, som heller ikke havde det nemt, udnyttede arbejdsløsheden til at presse lønnen. I hverdagen kunne det vise sig, når en svend skulle arbejde uden for værkstedet, og derfor krævede at få udbetalt kørepenge, "men det

blev affærdiget med den besked, at vejpenge betales ikke, og hvis vi ikke var tilfredse med det, kunne vi jo bare holde op, der var nok andre, der var villige til at begynde for den betaling". Det opfattede afdelingen som en regulær afskedigelse, og sagen gik til voldgift. Her påstod arbejdsgiveren, at der ikke var brug for alle de tidligere arbejdere, og da Topp var blandt de fyrede, så lignede det personforfølgelse. Forbundet skrev til virksomheden, men man kunne ikke gøre noget, fordi arbejdsgiveren havde ansat andre smede. Sagen sluttede ikke her - de ville ikke ansætte Topp - også selv om de skulle blive idømt en erstatning. Derfor gik de smede, der arbejdede ude ved Marbjerg i strejke, og nu gik arbejdsgiveren til voldgiften. Voldgiftsafgørelsen gik da også imod arbejderne, og afdelingen fik en bod på 1.000 kr. - desuden skulle de betale 2/3 af sagens omkostninger.

I april 1934 fik afdelingen et brev fra Lærlingenes Landsudvalg - det var allerede oprettet i 1923 -, som foreslog, at afdelingen oprettede en Lærlingeclub. Topp læste brevet op på et medlemsmøde, og han var ikke glad for ideen, fordi "der kunne f.eks. deltage mestersønner i vores møder, og eventuelt rende med sladder". Sagen blev diskuteret, men den blev udsat til generalforsamlingen - her blev den igen udsat til et møde i november. På det tidspunkt blev det oplyst, at antallet af lærlinge var blevet begrænset på flere værksteder, og derfor var forslaget ikke så presserende. Lærlingeudvalget undersøgte, om det var rigtigt, at lærlingetallet var faldet, men det viste sig, at på de 4 største virksomheder var antallet af lærlinge stadigvæk højt.

I løbet af 1934 ændrede Topp sin holdning til en lærlingeclub, og han foreslog i 1935, at der blev dannet en lærlingeclub i Roskilde - det blev vedtaget på en ekstraordinær generalforsamling. Her forklarede Topp, hvorfor han havde skiftet mening om lærlingeclubberne. Nu mente han nemlig, at der var mange gode erfaringer med klubber andre steder i landet, og at klubberne ville medvirke til, at lærlingene blev "uddannet til gode forbundsmedlemmer, og opelske kammeratskabet og sammenholdet". Han foreslog derfor, at lærlingeclubbens bestyrelse skulle kunne deltage i afdelingens møder og generalforsamlinger, og det gav en del debat. Det blev nævnt, at Danmarks socialdemokratiske Ungdom (DSU) nok var bedre til at oplyse de unge om faglige og politiske spørgsmål, men forslaget blev vedtaget.

Derefter indbød afdelingen i Roskilde de lokale lærlinge til et møde på Fjordvilla lørdag d. 11. maj, hvor de skulle

danne en lærlingeklub. Initiativet blev støttet af De samvirkende Fagforeninger, og det blev senere på året fulgt op med et møde om "ungdom og lærlingeforhold".

Smedene havde inviteret alle lærlinge i Roskilde – også fra de andre fag - til deres arrangement, fordi de "voksne arbejdere" havde organisatorisk interesse i at få skabt en lærlingeklub, hvorfra man kunne rekruttere den nye tids faglige ledere. Der kom 25 lærlinge til arrangementet, og Topp indledte med at forklare om mødets baggrund. Derefter diskuterede lærlingene klubbens formål og muligheder, og lærlingene besluttede at stifte klubben. De valgte derefter en næstformand og 2 bestyrelsesmedlemmer - afdelingen havde bestemt, at den ville udpege en svend til formand. Referatet i Roskilde Socialdemokrat nævner desværre ingen navne. Vi ved dog, at den første formand hed Hans Christian Jacobsen.

August Topp bliver væltet

Ved formandsvalget på generalforsamlingen i efteråret 1935 blev S.P. Sørensen opstillet som modkandidat til Topp, som havde været formand i 18 år. Der er ikke nogen begrundelse, men det var ikke første gang, han fik en modkandidat, og Topp blev væltet. De tidligere forsøg var ofte sket i forbindelse med de fagpolitiske dønninger, der var i fagbevægelsen i begyndelsen af 1930'erne. Topp tabte valget med kun 2 stemmer - var det et kup? Han var absolut ikke begejstret for resultatet! Der må have været nogle medlemmer, som havde det dårligt med resultatet, for generalforsamlingen vedtog efter valget, at "udbetale Topp 200 kr. til jul som tak for hans arbejde som formand".

Efter formandsskiftet fortsatte debatten i afdelingen, og Topps utilfredshed prægede de næste møder, og mange medlemmer mente, at han var for personlig i sin form overfor Sørensen. Medlemmerne erklærede på et månedsmøde, at nu ville de ikke høre mere på deres "personfnidder".

I forbindelse med Roskilde Smedelaugs 500 års jubilæum udtalte S.P. Sørensen sig rosende om lærlingeuuddannelsen i Roskilde: ... "de svende, som udgår fra værkstederne ... er godt uddannede".

Det gjorde simpelthen Topp så vred, at han røg i blækhuset og skrev et langt kritisk brev. Han hævdede ligefrem, at der var dårlige lærepladser i Roskilde, "hvor lærlingene lærer så lidt, at det er umuligt for dem at aflægge svendep prøve. Og så længe vi indenfor vort fag ikke har tvungen svendep prøve,

så får sådanne lærlinge, den dag de har stået deres læretid ud, en lap papir, hvor der står, at de har stået i lære så og så længe..." Han tilføjede, at Sørensen absolut ikke udtalte sig på fagets vegne, og at forældrene skulle passe på med, hvor de satte deres sønner i lære.

Afdelingen brugte mange ressourcer på at forbedre forholdene på fabrikker og værksteder, og man var ofte i kontakt med Maglekilde Maskinfabrik, fordi de havde for mange lærlinge. Afdelingen tog uddannelsen af de nye smede alvorligt, idet der stadig var problemer. Det er meget klart, at Topp havde haft en god fornemmelse for problemerne, og han var da også kommet langt. Han var alligevel ikke helt tilfreds, for som han påpegede: det var nødvendigt med rigtige prøver eller svendestykker ved afslutningen af læretiden. Mestrene var noget modvillige, fordi en "næsten udlært" lærling altid var en billigere arbejdskraft end en svend, og de ville nødtigt afse 6 til 8 uger til at udfærdige et svendestykke. Det betød, at lærlingens forældre ofte selv måtte betale – både tid og materialer. Smedene mente ikke, at det var en god løsning. En fornuftig lærlingeuddannelse krævede, at der kom en fælles løsning for hele faget. Det skete først i 1937, da Rigsdagen vedtog en lærlingelov, som støttede sig til et forarbejde fra Metalindustriens Lærlingeudvalg.

Krisen vender

I midten af 1930'erne ebbede verdenskrisen ud, og det skyldtes til dels, at mange lande var begyndt at opruste. Det medførte en stigende efterspørgsel på de nødvendige råstoffer, og det gav stigende priser og efterspørgsel på arbejdskraft.

I Danmark begyndte arbejdsløsheden at falde, og lærlingetallet i jernindustrien steg igen. I Roskilde konstaterede lærlingeudvalget i 1937, at flere virksomheder fik lov til at uddanne et større antal lærlinge. Man havde tidligere troet, at begrænsningen af lærlingetallet var årsagen til, at der ikke var arbejdsløse mekanikere, men det var kun en del af forklaringen. Når det går godt i samfundet, så stiger velstanden, og der kom flere motorkøretøjer og en efterspørgsel efter mekanikere.

De bedre tider fik konsekvenser for overenskomstforhandlingerne, fordi medlemmerne nu mente, at arbejderne havde fået store lønnedgange i kriseårene. De ville derfor også have del i den gunstige udvikling, men det blev pure afvist af arbejdsgiverne under overenskomstforhandlingerne i 1937. Da både Forbundets hovedbestyrelse og formandsmø-

det forkastede et forligsforslag, måtte forligsmanden komme frem med nogle forbedringer. Han foreslog derfor en forbedring af ferielønnen, og at man kunne holde fri d. 1. maj. Disse tilføjelser faldt i god jord hos et flertal af medlemmerne i Roskilde, og de stemte ja.

I de øvrige afdelinger i Forbundet mente man ikke, at der var dækning for de almindelige prisstigninger, og flertallet af Forbundets medlemmer stemte nej. Men da der var fælles afstemninger blandt flere arbejdergrupper, blev overenskomsten alligevel vedtaget. Da arbejdsgiverne stemte nej til forslaget, greb regeringen ind, og Rigsdagen ophøjede forslaget til lov.

I jernindustrien havde der i årenes løb udviklet sig et mere bevægeligt lønssystem, så man kunne sikre reallønnen gennem lokale lønaktioner.

I 1937 var det stadigvæk farligt at være fagforeningsformand, og S.P. Sørensen blev fyret af C.M. Olsen – det lignede det, der var sket, da Topp var blevet udelukket af sin arbejdsgiver. I afdelingen diskuterede man sagen, og for at hjælpe Sørensen blev det foreslået, at man ville anbefale Carl Hansen som ny formand – han blev valgt enstemmigt på den efterfølgende generalforsamling.

Uddannelse af tillidsmanden og en lærlingeformand

Selv om tiderne var blevet bedre, var hverdagen præget af små konflikter på virksomhederne. Det var stort set altid på de samme virksomheder og de samme problemer. Det blev derfor nødvendigt, at man sikrede, at tillidsmændene var så dygtige som muligt. Kaj Bundvad fremlagde derfor en skitse til en studiekreds i afdelingen i september 1938 - det skulle være en tillidsmandsskole. Man ville forsøge at få den godkendt som aftenskole, for så kunne man bruge undervisningslokalerne på Realskolen. Forslaget blev naturligvis godkendt, og bestyrelsen mente, at det ville være en god begyndelse på "et effektivt oplysningsarbejde til gavn for alle kollegaer". Senere blev det foreslået, at afdelingen betalte udgifterne til studiekredsen, og det blev vedtaget af medlemmerne. Opstarten af studiekredsen tog dog længere tid, end man havde regnet med - for ifølge protokollen sker der ikke noget.

Lærlingeklubben henvendte sig i maj 1939 til afdelingens bestyrelse, fordi klubbens medlemmer selv ville vælge deres formand – afdelingens bestyrelse nedsatte et udvalg, som "skulle prøve at finde en ordning". Der blev holdt et

møde, hvor udvalget og lærlingene var til stede med deres formand, kasserer og sekretær – det var 4 sven- de og 2 lær- linge. Efter en drøftelse enedes man om, at vælge en lærling som formand.

Bedst som man troede, at alt var i orden med de nye sven- deprøver, gik arbejdet i Svendepøvekommissionen fuld- stændigt i stå, fordi Arbejdsgivernes Sammenslutning forkas- tede forslaget.

I begyndelsen af oktober 1939 fremlagde Bundvad en plan for tillidsmandsskolen, og det blev vedtaget at starte man- dag d. 23. oktober Kurset skulle strække sig over 17 manda- ge – men ikke et ord om indholdet. Hele kurset og økonomi- en blev behandlet på generalforsamlingen november 1939, og det blev godkendt.

På den samme generalforsamling blev overenskomstfor- slaget drøftet, og den nye formand Georg Kristensen mente, at man skulle stemme ja. Han fortalte, at dyrtidstillægget vil- le blive effektivt med det samme, og at der snart ville kom- me et til – der samlet ville give de organiserede arbejderne 600.000 kr. mere om ugen. Afdelingens medlemmer stemte ja – det blev den sidste overenskomst i 6 år.

1939 sluttede med en sag, som viste, hvor svært det var at være "Smedenens Formand", idet Nymølle Skævefabrik fyrede formanden i slutningen af november, og det førte til strejke. Der var afholdt et resultatløst mæglingsmøde. Men da det senere blev fastslået, at Georg Kristensen skulle have 3 måneders opsigelse, ændrede Nymølle Kristensens afløn- ning fra ugeløn til timeløn. Medlemmerne diskuterede sa- gen, men de måtte nøjes med at konkludere, "at det havde været på sin plads, om vi havde haft en formand, der ikke kunne opsiges fra sin arbejdsplads, fordi han varetager for- mandsposten i Smedenens Fagforening, og måske kommer vi selv med tiden til at lønne vores formand".

1940

Krigen var kommet tættere på afdelingen, og i januar blev det foreslået, at man støttede indsamlingen til Finland med 1 kr. pr. medlem, fordi "vi kan række vores finske broderfolk en hjælpende hånd..." Det blev vedtaget. Samtidig opfor- drede Forbundet til, at medlemmerne af egen lomme gav en timeløn til Finland. Forbundet søgte også efter frivillige, som ville arbejde i Finland. I februar meddelte kassereren, at der var indsamlet 102,80 kr., og at afdelingen gav 225 kr.

Og så var det året, hvor der efter megen kamp blev indført

en obligatorisk svendep prøve, som skulle gælde fra d. 1. april. Afdelingen gik derfor i gang med at instruere de medlemmer, der skulle være "skuemestre" ved svendep prøverne, fordi der skulle være en ensartet linje. Det blev senere vedtaget, at der skulle anskaffes en skydelære til skuemestrene.

For at få ensartede svendep prøver var der mange ting, som man skulle tage hensyn til. Forbundet meddelte afdelingerne, at svendep prøverne skulle tilrettelægges, så når "en skuemester arbejder sammen med lærlingen, der skal aflægge prøve, skal suppleanten bedømme prøven. Lærlingen kan kun optages i fagforeningen, når svendebrevet forelægges".

Den første tillidsmandsskole sluttede d. 26. februar, hvor man mødtes på Fjordvilla til et kaffebord. Her blev både Bundvad og kursisterne takket for deres store interesse. Formanden håbede, at skolen ville forsætte næste vinter "til gavn for sig selv og fagforeningen".

På den sidste frie generalforsamling d. 6. april diskuterede medlemmerne, om en filmaften skulle aflyses. Topp frygtede for fremtiden, og beklagede aflysningen, fordi "det er en urolig og mørk tid vi går i møde ... vi må holde sammen på det som er nået gennem årene".

Generalforsamlingen sluttede med, at formanden opfordrede til at holde fri d. 1. maj – men det kom til at gå anderledes.